

Aleksanteri-foorumi 2021 ja toimintaympäristö muutoksessa

Toukokuun alkupuolella 10.-11.5.2021 toista kertaa järjestetty Valtakunnallinen Aleksanteri-foorumi (VAF 2021) kokosi suomalaisen yhteiskunnan toimijoita yhteen pohtimaan ja kehittämään Venäjän ja itäisen Euroopan asiantuntemusta. Tänä vuonna teemana oli toimintaympäristön muutos. Kaksipäiväisen tapahtuman aikana työryhmissä ja paneelikeskusteluissa tarkasteltiin muuttuvan toimintaympäristön vaikutuksia, sen mahdollisuuksia ja rajoitteita, tutkimuksen ja koulutuksen merkitystä sekä liike-elämän tarpeita erilaisen toiminnan mahdollisuuksista Venäjällä ja itäisessä Euroopassa. Tapahtuma järjestettiin pandemian asettamien rajoitteiden vuoksi kokonaan verkossa. Foorumiin osallistui yli 270 asiantuntijaa eri aloilta ja sektoreilta.

Aleksanteri-foorumin ensimmäinen päivä koostui temaattisista työryhmistä. Aamupäivällä keskustelujen teemoina olivat tutkimus ja elinkeinoelämä, turvallisuustutkimus ja yhteistyön kehittäminen, kielen opiskelun käytänteet, liikkuvuus ja kulttuuriyhteistyö digitalisaation aikana. Iltapäivällä keskustelua jatkettiin koulutuksen ja elinkeinoelämän, poliittisen toimintaympäristön merkityksestä, ympäristötyön haasteista, historian tutkimuksen ja arkistojen toimintatavoista sekä kansainvälisestä koulutusyhteistyöstä. Työryhmiä yhdisti huoli rahoituksen ja tutkimuksen turvaamisesta, mutta samalla esiin nousivat konkreettiset toimintaehdotukset.

Ympäristö- ja turvallisuuskysymykset yhteistyön ytimessä

Foorumin avauspuheenvuoron pitänyt presidentti Tarja Halonen nosti esiin yhteistyön ja vuoropuhelun merkityksen turvallisuuden ja ympäristöyhteistyön kannalta. Hän ilmaisi huolensa demokratian heikkenemisestä sekä koulutuksen ja tutkimuksen rahoituksen turvaamisesta.

Nämä aiheet tulivat esiin useissa muissakin puheenvuoroissa. Venäjän ja eräiden itäisen Keski- ja Kaakkois-Euroopan maiden autoritääriin kehitys huolesti monia. Sen vaikutus toimintaympäristöön on ilmeinen, ja muutokseen voidaan vastata vain monitahoisella, tiiviillä yhteistyöllä.

Ympäristöyhteistyön globaali merkitys korostuu juuri paikallisen toimintaympäristön asiantuntijuudessa, osaamisessa ja ennakoinnissa. Toimintaympäristön muutokseen vaikuttavat vahvasti esimerkiksi ilmastonmuutoksen aiheut-

tamat haasteet ja näiden synnyttämät uudenlaiset tarpeet ja toimintamallit.

Ympäristöyhteistyön merkityksen voi ymmärtää vain poikkitieteellisen yhteistyön näkökulmasta. Ympäristöhaasteet vaikuttavat fyysisen ympäristön lisäksi myös yhteiskunnan eri osa-alueisiin, kuten liike-elämään, inhimilliseen toimintaan, poliittisiin strategioihin ja kulttuuriin.

Venäjä on myös merkittävä toimija ympäristöön vaikuttavissa kysymyksissä. Maa nähdään toisaalta yhtenä suurimmista päästöjen tuottajista, johtuen esimerkiksi sen riippuvuudesta fossiilisesta energiasta ja aihepiirin poliittisesta herkkyydestä. Pakkopäätösten myötä Venäjän ennakoitaan kuitenkin toisaalta olevan potentiaalinen ilmastonmuutoksen haasteiden ratkaisija ja uudenlaisten toimintamallien mahdollistaja.

Yksittäisen toimijan rooli heijastuu eri toimijoiden välisiin suhteisiin ja päinvastoin. Näin ollen keskusteluyhteystyö eri toimijoiden välillä tulee vaalia ja edistää, ajankohtaista osaamista ja uudenlaisia tarpeita tulee kartoittaa jatkuvasti ja asiantuntijuita pitää kehittää. Tämä vaatii poikkitieteellisiä lähestymistapoja sekä monipuolisempaa tietoisuutta alueen tilanteesta ja toimintakulttuurista. Ympäristöyhteistyötä saattaa edistää ymmärrys siitä, miten esimerkiksi alueella on tehty kestävään kehitykseen tähtäävää työtä eri toimijoiden osalta ja ehkä jopa onnistuttu siinä.

Keskustelussa ja tutkimuksessa tulisi olla rohkeutta tarttua poliittisesti hankaliin aiheisiin, mutta tuolloin toimijalla on oltava perustavanlaatuisen ymmärrys vuoro vaikutuksen ja yhteistyön merkityksistä.

Monialaisuus, koulutus ja liikkuvuuden uudet muodot

Useissa työryhmissä nousi esiin tarve monitahoiselle yhteistyölle, vuoropuhelulle sekä yhteisille kohtaamisille eri alojen toimijoiden välille. Työryhmissä ehdotettiin toisaalta vuoro vaikutusta edistäviä seminaareja ja konferensseja, jotka edistäisivät erikoistuvien asiantuntijoiden välistä vuoropuhelua ja toisaalta enemmän poikkitieteellistä tutkimusta ja tapahtumia. Konkreettisine toimintaehdotuksina nousivat esiin esim. työryhmä, joka pohtisi yhdessä, miten vuoro vaikutusta ja tiedonjakoa voitaisiin edistää. Lisäksi ehdotettiin valtakunnallista, mahdollisesti

digitaalista alustaa, johon voitaisiin koota yhteen ajankohtaista tutkimusta, Venäjään ja itäiseen Eurooppaan keskittyvää tiedotusta ja uutisointia tai tarjota vaikkapa harjoittelupaikkoja.

Koulutusyhteistyön nähtiin olevan tärkeässä roolissa niin eri asteiden kuin eri maiden ja tahojen välillä. Jos puhutaan alueasiantuntijuuden näkökulmasta, koulutusyhteistyöllä on tärkeä merkitys. Sen avulla osin hajallaan olevia resursseja saadaan tehokkaammin käyttöön ja toisaalta voidaan säilyttää pienten alojen elinvoimaisuus. Työryhmien ja paneelikeskustelujen aikana useasti todettiin koulutuksen olevan merkityksellinen, jotta toimintaympäristöä voitaisiin entistä paremmin arvioida ja ymmärtää.

Monipuolista kielitaitoa ja aluetuntemusta voitaisiin edistää joustavasti jo varhaisopetukselta alkaen ja siten edistää alan vetovoimaisuutta korkeakouluasteilla.

Liikkuvuus on hakemassa uusia muotoja perinteisten pitkien opiskelijavaihtojen rinnalle. Uudet lyhytliikkuvuuden muodot, kuten intensiivikurssit, yhteisöopetus tai virtuaalinen liikkuvuus ovat yhä tärkeämmässä roolissa lyhentyvien opiskeluaikojen paineessa. Luovuus ja avoimuus ovat avainasemassa koulutuksen kehittämisessä. Alan koulutuksen turvaaminen on alan tulevaisuudesta huolehtimista ja vain riittävällä määrällä korkeasti koulutettua asiantuntijoita voi Suomi pysyä idäntutkimuksen suurvaltana.

Digitaalinen tulevaisuus?

Liikkuvuus on tällä hetkellä haasteellisessa tilanteessa pandemian rajoitteiden vuoksi. Äkillinen digitalisaation murros toisaalta kehittää entistä paremmin kaikkien toimijoiden liikkuvuutta ja osallisuutta riippumatta maantieteellisistä rajoitteista. Samalla kuitenkin inhimillinen ja vuorovaikutteinen kohtaaminen koetaan tärkeäksi ja informaation määrästä erottautuminen muuttuu haastavaksi. Muutos on ollut äkillinen, mutta kuitenkin jatkuva ja uudet toiminnan muodot ovat jatkuvasti kehittämisen tarpeessa.

Digitalisaatio mahdollistaa myös entistä enemmän aiemmin rajallisesti saatavilla olleen tiedon, mikä vaikuttaa positiivisesti tutkimusaineiston saatavuuteen, mutta edellyttää aineiston hallintaa ja kykyä kriittiseen tarkasteluun. Työryhmät nostivat myös esiin sen, että median osal-

ta Suomessa olisi tärkeää olla monipuolisempaa uutisointia alueista, sillä mielikuvalla on tärkeä rooli kiinnostuksen ja motivaation lähtökohtana alalle suuntautuessa.

Virtuaalitapahtuman edellytykset

Digitalisaatio on osaltaan vaikuttanut keväällä järjestettyyn Aleksanteri-foorumiin, sillä sen myötä tapahtuman toteutus tuli mahdolliseksi pandemiarajoituksista huolimatta. Digitaalinen alusta lisäksi mahdollisti erityisellä tavalla foorumin valtakunnallisuuden, kun fyysinen sijainti ei rajoittanut osallistujia tai työryhmiin kokoontumista.

Foorumin järjestämisen osalta suunnittelutyö, vuorovaikutus ja toteutus eivät olisi mahdolliset ilman teknologian ja digitalisaation tarjoamia puitteita. Kaikki valmistelu tapahtui tietokoneen välityksellä etätyöskentelynä. Tapahtuman tuotanto vaati runsaasti uuden oppimista, yksityiskohtien huomioimista ja erityisesti kokonaisvaltaisen toteutuksen vaati ymmärrystä verkkotyöskentelyn teknisistä puitteista sekä selkeää tiedottamista.

Vaikka vuorovaikutus eri toimijoiden välillä ja viestintä on jo pidempään tapahtunut enimmäkseen verkossa ja useita luentoja tai kokouksia on totuttu järjestämään Zoomissa, työryhmällä ei juuri ollut kokemusta vastaavanlaisen isomman useasta osasta koostuvan tapahtuman järjestämisestä verkossa. Viimeisen vuoden aikana epävarmojen olosuhteiden myötä tapahtumien muuntuessa fyysisistä kohtaamisten tiloista verkkotapahtumiksi on alkanut muodostua runsaasti osaamista ja asiantuntemusta etätapahtumien järjestämisestä. Saatavilla olevat tiedot ja jaetut kokemukset edesauttoivat tapahtuman onnistumista.

Kaiken kaikkiaan virtuaalinen tapahtuma tarjosi ajankohtaisen katsauksen eri alojen toimijoiden tilanteeseen, nosti esiin useita toiminnan haasteita, mutta samalla tarjosi tärkeitä näkökulmia ja ehdotuksia toiminnan edistämiseksi. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi foorumin aikana nousi tärkeäksi koettu ajatus olemassa olevien rakenteiden tukemisesta, sillä jatkuva resurssien kapeneminen ei edistä tutkimusta, yhteistyötä tai toimintamahdollisuuksia.

Alisa Virtanen